

TARTALOMJEGYZÉK

A magyar őstörténetkutatás fél évszázada

Előszó (Hajdú Péter)	241
Harmatta János: A magyarság őstörténete	243
Szűj Enikő: Újra kell-e írni a finnugor őstörténetet?	261
Benkő Loránd: Őstörténetünk és a magyar nyelvtudomány	267
Vargyas Lajos: A magyar népköltészet és népzene honfoglalás előtti rétegei	272
Fodor István: A régészeti kutatások félszázados történetéről	276
Lipták Pál: A magyarság őstörténetének embertani problémái	282
Balassa Iván: A magyar őstörténetkutatás néprajzi lehetőségei	287
Paládi-Kovács Attila: „Keleti hozadék” — avagy zootechnika az ősmagyar korban	291
Györffy György: A magyar honfoglalás kérdéseiről	297
Bökönyi Sándor: A honfoglaló magyarok állattartása	303
Erdélyi István: A honfoglalás előtti magyarság régészeti emlékeinek kutatása a Szovjetunióban	310

INTERJÚ

Európaiként... Beszélgetés Gunda Béla professzorral (Tóth Pál Péter)	313
--	-----

KITEKINTÉS

Erdélyi Ildikó: Fiatal kábítószeresek kezelésének egy francia modellje	328
--	-----

MEGEMLÉKEZÉS

Martos Ferenc: Töredékek egy önéletrajzból	338
--	-----

KÖNYVSZEMLE

Kósa László: A magyar néprajz tudománytörténete (Vekerdő László)	356
Nagy Olga: A törvény szorításában (Gunda Béla)	360
Csillagászat (Almár Iván)	361
Részletes pszichiatria I—II. (Balogh Tibor)	363
Beérkezett könyvek	366
A cikkek angol és orosz nyelvű rövid kivonata	367

Magyar Tudomány

A MAGYAR ŐSTÖRTÉNETKUTATÁS FÉL ÉVSZÁZADA

HAJDÚ PÉTER,
HARMATTA JÁNOS,
SZÍJ ENIKŐ,
BENKŐ LORÁND,
VARGYAS LAJOS,
FODOR ISTVÁN,
LIPTÁK PÁL,
BALASSA IVÁN,
PALÁDI-KOVÁCS ATTILA,
GYÖRFFY GYÖRGY,
BÖKÖNYI SÁNDOR ÉS
ERDÉLYI ISTVÁN ÍRÁSAI

90/3

és II. osztály közös Magyar őstörténeti munkaközösségnek is le kellett vonnia működésének lehetőségeire és érdemességére vonatkozóan a megfelelő negatív következtetéseket. A nemzeti tudományok művelésével, illetőleg művelőivel kapcsolatos álláspontok reménybeli változása talán e munkaközösség számára is adhat majd új perspektívákat.

Vargyas Lajos

A MAGYAR NÉPKÖLTÉSZET ÉS NÉPZENE HONFOGLALÁS ELŐTTI RÉTEGEI*

A magyar népzene, népmese, népballada és néphit számos elemet tartott fenn honfoglalás előtti műveltségünkben. Legrégibb időkig visszanyúló emlékezete a *zenei hagyományoknak* van. Nemcsak azért, mert ugor kori hagyományokat őriz, hanem mert ez a hagyomány igen gazdag és elterjedt. A szabadon rögtönzött siratódallam az összekötő kapocs, amelynek két egymás melletti záróhangját, illetve fejlettebb típusaiban három-négy záróhangját még kötetlenül váltogatják az énekesek. Ez a stílus valószínűleg egy egyszerű sorismétléses — tehát egyetlen záróhangú — ősi finnugor énekfajta továbbfejlesztése; legfejlettebb típusának, az 5., 4., majd 2. és 1. fokokon megálló, tehát kvartviszonyt érzéztető nagyívű siratónak is van megfelelője ugoroknál. De a nálunk nagy tömegű ilyen siratók mellett a belőlük kifejlődött strofikus népdalok is igen széles körben vannak elterjedve mind szabad rubato ritmusban, mind táncdalként. Az utóbbiak közé tartozik a híres kállai kettős is. Ez a dúr, ritkán moll hangnemű, ereszkedő, sok hangismétlést alkalmazó stílus határozottan elválk az ötfokú dallamok tömegétől.

Mindaz a dallamtípus, ami *ötfokú*, török-mongol népekkel hozható kapcsolatba. Őt ilyen stílus ismeretes nálunk. Az első újabban ismertük föl korábbi zoborvidéki és somogyi szórványokhoz újabban társuló gyimesi, moldvai és mezősegi gyűjtések alapján. Ezek alacsony járású dallamok, sokszor csak négyfokúak vagy egy hanggal alap-ötfokúvá egészülnek ki. Sokszor zárulnak a megszokott moll alaphang alatti hangon. Szűk hangterjedelmük miatt dallammozgásuk korlátozott, felépítésük ismétléses, fejletlen, ezért rögtönzötnek látszik. Ilyen dallamok csuvasoknál kb. 60%-ban élnek, egy burját-mongol kiadványban pedig szinte kizárólagosak. Minthogy ez a fejletlenebb stílus a magyar hagyományból már majdnem kiszorult, korábbinak látszik, mint a többi, nagyívű ötfokú stílusok. Vajon nem bolgár-török kölcsönszavaink régebbi rétegével együtt került hozzánk?

Sokban hasonló, talán belőle is származik(?), az ún. zsolártípus. Ez a do-re-mi-n recitál, néha egy efölötti hangot, de inkább az alsóbbakat érintő dallam a moll alaphangon zárul. Székelyektől már korábban ismertük; rokonsága a Volga-vidéktől a Közel-Keletig ismert, nyomai a zsidó zsolárokkal a keresztény dallamkincsben is megmaradtak.

* A címmel kapcsolatban megjegyzem, hogy a népköltészetbe beleértem a mesét, sőt a mondát és egy esetben a népszokást is, így a hiedelemmonda-töredékeken keresztül a néphit elemei is bekerültek áttekintésembe.

Mindezeknél nagyobb mennyiséget, szinte a magyar népdal kizárólagos régi rétegét jelentik az oktáv terjedelmű vagy még nagyobb, ereszkedő, fejlett dallamfelépítésű ötfokú dallamok. Ezek három rétegre oszthatók. Egyikük, az ún. „dudanóták”, nálunk már alig ötfokúak, de mind dallamszerkezetük — zárataik, dallamrész-ismétléseik —, főleg pedig ritmusuk tökéletesen megegyezik a Volga-vidéki, főleg cseremiszi ötfokú táncdallamokkal.

Legjelentősebb az ereszkedő, nagyívű, ötfokú dalok és a belőlük alakult kvintváltók rétege. Az előbbi igen gazdagon képviselt réteg, amelyben több közvetlen dallamegyezés is kimutatható cseremiszi, csuvas, tatár dallamok közt, de maga a stílus, közvetlen párhuzamok nélkül, kazáni tatároktól észak-kínai dallamokig virágzik. Már ennek a stílusnak példányaiban is néha feltűnik bizonyos törekvés ismétlésre: a dallam különböző helyein néha megjelennek terc, szekund, kvart, sőt ritkán kvint távolságban ismételt részletek. Véleményem szerint ezeknek fokozatos tudatosulása és a legjobb megoldás általánosítása vezetett — magyaroknál — a kvintváltás kifejlesztésére. Ez a felépítés Európában ismeretlen, hasonlóan Euráziában, egyedül a cseremiszi-csuvas érintkezési terület egy kis darabján él Csebokszaritól nyugatra; onnan távolodva mindkét népnél fokozatosan eltűnik. Ez tehát egyiküknek sem saját hagyománya. Viszont azon a tájon még 1551-ben is említenek orosz források mozarokat cseremiszek és csuvasok közt felsorolva. Mindezek alapján véleményem szerint a magyarok alakították ki az ereszkedő-ötfokú stílusból — amit talán a kazároktól vagy a kazár birodalom mellett török környezetüktől tanultak — s a honfoglalás előtti bessenyő támadás után — nem ketté, hanem háromfelé szakadva — vitte el egy elvált részük arra az északi foltra. Ott környezetüknek átadták, illetve azokba beolvadva folytatták ezt a stílust; aminek fejlettsége, végső formai leszűrtisége nem lehet egy „őshazában visszamaradt” rész tulajdona, csakis egy késői fejlődés eredményét magával vivő, különvált csoporté. Az összefüggést a miénkkel pedig nemcsak maga a stílus egyezése bizonyítja, hanem a sorzárlat-típusoknak nagyfokú egyezése is — ami egy fejlett *szerkezet* különböző megoldásait jelenti —, s ezen belül itt is több közvetlen dallamegyezés. (Két elszigetelt, távoli és más dallamossággal párosult kvintváltás ajnuknál és esetleg egy dél-amerikai indián törzsnél nem jelenthet kizáró okot, sem összefüggést; amint a nyelvészetben sem a tárgyas ragozás a baszkoknál, sem a japánokkal egyező név-sorrendünk.)

A zenéhez hasonló messzire visszanyúló hagyományt csak néhány töredékes *néphit-egyezés* jelenti a folklórban: obiugor teremtésmondák egy mondatra lerövidült változata, hogy „az ördög embőrt, lovat ki birt furmálni, de miköz megindult, porrá vált”. Itt az ördög segítőtársa Istennek, demiurgosznak. Ugyancsak ördög és Isten megegyezésével jött létre az „endrefalvi tógát” is, amely „keresztül van a világon”, akárcsak a Numi Tarem ezüstgombos övéből ülepedett Urál hegység, amikor is a teremtetett földet, amely forgott, avval körülövezte. Valószínűleg ilyen ősi hiedelem töredéke a föld teremtése is a tenger mélyéről madár által fölhozott homokból.

De fennmaradt az obiugoroknál és hakasszoknál részletesen elbeszélte másik teremtésforma elhomályosult emléke is *meséinkben*: a láncon leeresztés. Székely mesehős, a Disznóficó, a világ végén aranyláncon lógó bölcsőben nyugszik. Egy másik mesében a hős felhajt egy aranyalmát, amiből egy aranycsillagon lógó palota lesz, amely arra fordul, amerre az áldott nap. Ismét másban a halhatatlanság királynéjának vára a világ végénél a levegőben függ.

S még szélesebb körű ősi rokonsága van a „haj” indulatszónak, mert az Diószegi kutatása szerint közös uráli szellemhívó kiáltása volt a sámánoknak.

Ami ezeken kívül Keletről kimutatható néphitbeli egyezés folklórunkban, az már mind török-mongol népek körében él, különösen az Altaj hegységi hakasszoknál (akik állítólag eltörökösödött szamojédok). Idetartozik „égitest-szabadító” mesénk, amely szintén a teremtésben való közreműködést, a nap-hold (és csillagok) „megszerzésének” történetét tartotta fenn mesei formában. Török és mongol hősénekekben a hős még elrabolja Istenapósától az égitesteket — nálunk az elrabló sárkányoktól kell visszaszerezni —, de ott is ugyanolyan módon viszi a hős lova füléhez vagy nyerge mögé kötve a megszerzett égitesteket, mint meséinkben a sárkányok.

Máig élő eleme néphitünknek, hogy a földet egy vagy három (ritkán hét) cethal tartja a hátán, s mikor egyik oldalról a másikra fordulnak, földrengés támad. Ez az elképzelés a Volga-vidék török népeitől kelet-ázsiai népekig él sokféle változatban. Párhuzamos vele az az elképzelés, hogy ökör vagy bivaly tartja szarvai közt. Ez viszont araboknál és iszlám vallású török népeknél él, s eljutott a volgai finn népekhez is. Mi valószínűleg a kazár birodalom népeitől tanultuk.

Valaha országszerte ismert volt a pünkösdi királyválasztás: valami lóversennyel vagy birkózással elnyert tisztség egy napig vagy egy évig tartó kiváltsággal. Sokfelé azt is el kellett szenvednie, hogy végigvonulva a falun hamuval, törmelékkel meghajigálták. Ez az újbabilóniai időktől kezdve a Közel-Keleten elterjedt év végi gonoszúzó szokás maradványa. Mi valahol a Fekete-tengertől és a Kaukázustól északra vagy a Káspi-tó és a belső-ázsiai hegyvidék közt tanulhattuk, mert mindezekkel a területekkel részletegyezések kapcsolnak össze.

Diószegi a *sámánhit* szinte minden elemét ki tudta mutatni elszórt folklórelemekből. Legbiztosabb ezek közt a *táltospárbaj*, amikor fekete és fehér bika alakjában küzdenek esőért vagy más okból, s még az emberektől kért segítség módja is egyezik: hogy az ellenfél lábát kell ütni vagy vágni bottal, karddal vagy bárdal. Ez a segítség ugyanígy jelentkezik az epikus énekek hőseinek birkózásában is, amit táltos mondáink gazdag adatai mellett a Szt. László-legenda ábrázolásai is fenntartottak. Ugyancsak gazdag keleti párhuzamai vannak meséink sajátos sárkányalakjainak is, akik egyáltalán nem kígyó formájúak, hanem ember alakú, de több fejű lények, lovon járnak, buzogányt hajigálnak, és birkóznak a hőssel. S talán meséink világ végén levő mágnes-hegye is a hősénekek világ végén elképzelt vashegyének emléke, amelyre a hős csak táltos lován tud fölrepülni, s ahonnan a világvége fenyegeti az emberiséget.

A néphitbe tartozik a *vérszerződés* szertartása is, aminek szertartásos szövegét balladáink szó szerint fenntartották: „Vérem a véreddel egy patakot folyon, testem a testeddel egy sírban nyugodjon, lelkem a lelkeddel Isten előtt álljon”. Ez nálunk a szerető holtteste fölött öngyilkos vőlegény ajkáról hangzik el, Szibériában még hősénekekben szerepel mint barátságkötési formula, amihez egyes változatokban még az ujj megvágása és a vér leszopása is hozzájárul.

Ezzel már eljutottunk a *hősköltés*zethez, aminek leggazdagabb maradványai balladáinkban és meséinkben élnek. Illetve van egy szövegünk, amit tévesen balladáink közt tartottunk nyilván, holott lerövidült változata az egyik legáltalánosabb szibériai hősének-történetnek: az Alpamüs — Dzsoloi kán — Manasz eposzok kezdő jelenetének. A „Háznépe védelmében elesett hős”,

Kerekes Izsák története fenntartotta amazok legrégibb elemét, a mély álomból háromszor élesztgetett hőst, aki aztán megvív a közelgő ellenséggel, s — nálunk — meghal. Az alvó mitikus hős a világrend zavartalanságát jelenti, amit az ellenség megzavar, ezért kell felébrednie, s az ellenség elpusztítása után, a helyreálló világrendben újra álomba merül (amint ezt az erdélyi Demény István Pál kimutatta). Szövegünk hosszú élete egykori általános ismeretére vall, rövidebbé valami korai, rövidebb epikumra mutat, s késői utóélete, fogalmazása az énekesektől félnépi környezetbe leszálló hagyományára enged következtetni. Minthogy vogulok is ismerik, nem lehetetlen, hogy még velük való együttélésünkben kaphattuk egy akkori — első? — török hatásból.

Hasonló nagyon ősi epikus hagyományból örökölték meséink egy sor *motívumot*: a beszélni tudó, néha hatlábú táltos lovat, mely gazdáját az égi és föld alatti rétegekbe röpíti; a hős birkózását sárkány ellenfelével, amikor egymást derékig, hónaljig majd nyakig vágják a földbe. Mitikus hősének-elem még az elrabolt és visszaszerzett feleség, akit a hős jószágával együtt aranyalmává változtatva visz haza. A mongol-török énekekben a hős égi származását jelző nap-hold-csillagok a feje mellett vagy mellén-hátán néha lábainál szintén megvannak nálunk a Szálláskereső Jézus balladában és a Júlia szép lány égből alászálló báránynál, sőt még archaikusabban a regösének csodaszarvasának alakján. Ugyanebbe a rétegbe tartozik az Elcsalt menyecske (Molnár Anna) ballada fa alatti jelenete a „fejbenkereséssel” (ami tetvezés mint ősi kedveskedés), s ami a hősénekekben a világfa alatt történik, vagy az alvilág urának vasházában.

Újabb réteget, de még mindig ősit képvisel néhány balladában fenntartott *hősének-elem*. Az „Elégetett házasságtörő” (Barcsai) történetébe beillesztett ételkérési jelenet a ládából előkerülő ellenféllel, annak kivégzése, a választás három halálnem közül, amelyből az asszony a legkönnyebbnek hittel választja a legszörnyűbb halált, s még előbb a hazulról elküldés, majd a gyermek figyelmeztetése, hogy anyja Barcsait szereti — keleten a táltos ló figyelmezteti a hőst —; mindez ismeretlen a ballada eredeti mesevázában, s általában Európában. A Szívtelen anya (Budai Ilona) története és egy mesénknek Európában ismeretlen kezdőmotívuma egy másik Altaj-vidéki történetből ered: az ellenség elől menekülő asszony leteszi gyermekét az útra, akit farkasok vesznek oltalmukba. Még újabb fejlődési fokot jelent a „Möndölöcskék” (vagyis báránysók) néven ismert mesetípus. A báránysókat követő fiú a folyón át — ami lemossa húsát s a túloldalon szebb nő ki helyette — tulajdonképpen a másvilágra jut, akárcsak a megfelelő hősénekekben a bátyja levágott fejéért az alvilágba leszálló hősnő. Ott mindketten azonos bűnhődéseket látnak: sovány réten kövér tehenet-paripát, dús fűben pedig soványat, ami a jószívű szegényt és fősvény gazdagot példázza; vízből edénnyel meregető asszonyt, aki életében vizet kevert a tejbe, azért kell azt kimeregetnie; egymással verekedő, de ártani nem képes kutyákat — ezek veszekedő házastársakat jelentenek —, végül fákon ücsörgő madárfiókákat, amelyek nálunk keresztlehetlenül elhalt gyermekek. Mindez a hősénekekben már keleti vallások hatását mutatja, s pontos megfelelései a magyar mesékben aránylag késői átvételre mutatnak — talán közvetlenül a honfoglalás előttre. Ilyen újabb elemek lehetnek a szó szerint egyező formulák is két balladában: „Egy elemből gyalogösvényt vága, visszajövetibe szekérutat csapa” (a Császár tömlőcéből szabadult úrfiak és a Kerekes Izsák), ami keleten már a seregeket szerepeltető hősénekekben él; vagy a „Köszönd, hogy öreganyádnak szólítottál” mese-formula, ami a Kaukázusig nyúló arab mese-

stílus közhelye, s mi a Kaukázus előterében kaphattuk. Ugyanott tanultuk a „Falbaépített feleség” (Kőműves Kelemen) alapötletét és több fogalmazási részletét. Ugyancsak ebben az időszakban és környezetben jutott el hozzánk a pütkösi királyság már tárgyalt szokása is.

De a *költői stílusnak* is maradtak fenn hagyományunkban olyan elemei, amiket még honfoglalás előtti — néha igen ősi — időkől hoztunk magunkkal. A mesekezdet „Hol volt, hol nem volt”, vagyis a bizonytalanság, a távoli múlt jelzése igenlő-tagadó mondatpárral, közös obiugor rokonainkkal. Népdalaink két párhuzamos képe, amivel tulajdonképpen hasonlatot fejezünk ki egy természeti kép és egy lelkiállapot között, a Volga-vidéki rokonnépektől Észak-Kínáig van elterjedve, Európában viszont ismeretlen (amint Lükő Gábortól tudjuk). De talán legrégebbi és igen mélyre beivódott, szívós hagyomány a halott ajkára adott, első személyes elmondása saját halála történetének és búcsúzkodása. Ezt a vogul medvénekektől a türk orkhoni feliratokig élő stílusfogást már középkori krónikásunk is leírja — félreértve —, hogy a hét vezér magáról szerzett énekeket. De még a 17. században a török ellen elesett Kádár István énekében is ő maga búcsúzik társaitól, s a kántori búcsúztatóban annyira általános volt ez a szokás, egészen a legfelső rétegekig, hogy még Csokonainak is a „Lélek halhatatlansága” filozofálása után „Maga a búcsúztató”-ban a halott grófnő szájára kellett adnia a sorozatos búcsúzkodást a jelenlévő rokonoktól. A nép pedig még a huszadik században is így fogalmazta meg a szerencsétlenül jártak történetét az ún. „sirató balladákban”. Ez a hagyomány tehát az ugorokkal való együttélés korától él a legújabb időkig és a legszélesebb társadalmi környezetben.

Mindez a sok hagyomány, akármilyen elváltozásokkal vagy töredékesen mutatható is ki ma már, együttesen egy igen erős és széles körben fenntartott keleti hagyományról tanúskodik. Elveszett egykori írásos forrásaink helyett az élő emlékezet tartotta fenn napjainkig. Csak a tudományra várt a feladat, hogy földerítse eredetét.

Fodor István

A RÉGÉSZETI KUTATÁSOK FÉLSZÁZADOS TÖRTÉNETÉRŐL

Őstörténetünk régészeti kutatásának utóbbi fél évszázadáról szólva mindenképpen fel kell idéznünk, hogy az ilyenfajta vizsgálatok jó száz esztendeje kezdődtek, s a kezdeti eredmények szervesen beágyazódtak a közelmúlt kutatástörténetébe.

Az *első honfoglalás kori sír* 1834-ben került elő Benepusztán, s szerencsére a kiváló *Jankovich Miklós* oly egyértelműen igazolta leleteinek magyar voltát, hogy a későbbiekben iránytűül szolgálhattak az újabb leletek meghatározásához. A század végére elkészültek — *Pulszky Ferenc* és *Hampel József* jóvoltából — az első összefoglaló művek, s nagyjából ugyanakkor kezdtek el szakembereink az immár tetemessé vált emléktárgyak keleti párhuzamai után is érdeklődni. Már Hampel jó néhány keleti analógiára mutatott rá, de ebben a tekintetben a

Zichy-expedíciók régészeti anyagát feldolgozó Pósta Béla 1905-ben megjelent könyve mondható valóban korszakos jelentőségűnek, aki az oroszországi múzeumok gyűjteményéből máig hasznosítható, jelentős emléktárgyat tett közzé, amelynek történeti értékelését a századforduló kiváló régésze, *Nagy Géza* végezte el. (Arch. Ért. 1906.) Ezen időszak figyelemreméltó kezdeményezése, hogy a második Zichy-expedícióval Oroszországban járt *Wosinszky Mór* igyekezett felhívni a keleti leletanyagban járatos orosz kutatók figyelmét a honfoglalás kori leletek ottani párhuzamaira. Az ő sugallatára írta az akkori legkiválóbb régész, *A. A. Szpicin* a „X. századi magyar leletek Oroszországban” c. dolgozatát, amely 1914-ben jelent meg.

A *két világháború közti időszakban* a kutatás módszere alapjaiban nem változott, szakembereink célja elsősorban a keleti párhuzamok fellelése volt. E kor honfoglalás kori régészetének legjelesebb alakja, *Fettich Nándor* még eredetiben vizsgálhatta a húszas évek végén a szovjet múzeumok anyagát, amelyek kapui — az ismert politikai változások következtében — ezután hosszú időre bezárultak a magyar és általában a külföldi kutatók előtt. Fettich elsősorban annak bemutatására törekedett, milyen fontos szerepe volt a kelet-európai kereskedelmi utaknak a levédiai és az etelközi magyarság ötvösművességének kialakulásában. Vizsgálatai arra az eredményre vezették, hogy a honfoglalóink sírjaiban lelt legszebb ötvöstárgyak és fegyverek még a keleti szállásokon, főként a Kijev környéki műhelyekben készültek. (E nézetéhez élete végéig híu maradt.)

Igen fontos szerepet játszottak még e tekintetben *Fehér Géza* bulgáriai kutatásai, aki a magyar—bolgár—török történeti és nyelvi kapcsolatok régészeti és művelődéstörténeti hátterének számos kérdését világította meg. Más utakon járt a jeles művelődéstörténész, *gr. Zichy István*, aki ebben az időben kétségteljesen a legjobban ismerte a finnugor és török népekre vonatkozó régészeti szakirodalmat. Erről elsősorban 1923-ban megjelent könyve tanúskodik, amelyben nagyszerűen rajzolja fel a magyar őstörténet művelődéstörténeti hátterét. Nem az ismert honfoglalás kori emléktárgyból kiinduló visszafelé nyomozás módszerét követte tehát, hanem elsőként tett kísérletet arra, hogy rokon népeink és szomszédai tárgyi hagyatékából fejtse ki a honfoglaló magyar műveltség kialakulási folyamatának szálait. Későbbben, 1939-ben megjelent könyvében fejti ki jól ismert *nyelvcsere-elméletét*, amely szerint a magyarság eredetileg bolgár—török nyelvű lett volna, s valamikor az V. század előtt átvette ugor szomszédai nyelvét. Régészeti szemszögből azonban a régi úton járt, hiszen a magyarság őseit a Káma menti vaskori ananyinói műveltség népességében vélte, csak hogy a közfelfogással szemben ezeket nem finnugor, hanem bolgár—török nyelvűeknek tartotta.

A *40-es évek elejétől* honfoglalás kori régészetünk és őstörténetünk kutatásában is igen jelentős szemléletbeli változásokat hozott *László Gyula* munkássága. Az egykori élet teljességének megismerésére törekvő kutatási módszere magába foglalta a honfoglalóinknál megfigyelt jelenségek eredetének vizsgálatát is, amely szinte az egész eurázsiai térséget átfogta. Idevágó első eredményeit a honfoglalók életéről írott nagyszerű munkájában foglalta össze 1944-ben. A 40-es és 50-es években elmélyülten foglalkozott a magyar őstörténet régészeti nyomainak felkutatásával, s elméleti szinten is világosan megfogalmazta a tennivalókat. A magyar őstörténet kérdéseiről 1953-ban rendezett vitáulésen elhangzott gondolataiból érdemes szó szerint idézni: „Nemrégiben felvázoltam azt a két módot, amely a régészeti anyagot e tekintetben is szólásra bírja ...